

A. Διδαγμένο κείμενο

[Εγινε] λοιπόν φανερό ότι πρέπει να θεσπίσουμε νόμους για την παιδεία και ότι αυτή πρέπει να είναι ίδια για όλους· δεν πρέπει όμως να διαφύγουν την προσοχή μας ποιος θα πρέπει να είναι ο χαρακτήρας της παιδείας και πώς πρέπει αυτή να ασκείται. Γιατί τώρα υπάρχουν διαφορετικές απόψεις για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Δεν έχουν πράγματι όλοι την ίδια γνώμη για το τι πρέπει να μαθαίνουν οι νέοι ούτε σε σχέση με την κατάκτηση της αρετής ούτε σε σχέση με τον καλύτερο τρόπο ζωής, ούτε είναι φανερό αν [η παιδεία] πρέπει [να έχει για στόχο της] την άσκηση και καλλιέργεια του νου ή τη διαμόρφωση ηθικού χαρακτήρα· αν ξεκινήσουμε από την εκπαίδευση που παρέχεται σήμερα, η έρευνά μας θα βρεθεί αντιμέτωπη με μεγάλη σύγχυση και δεν είναι καθόλου φανερό αν [η παιδεία] πρέπει να προσφέρει αυτά που είναι χρήσιμα για τη ζωή ή αυτά που οδηγούν στην αρετή ή αυτά που απλώς προάγουν τη γνώση (γιατί όλες αυτές οι απόψεις έχουν βρει κάποιους υποστηρικτές)· ούτε υπάρχει καμιά απολύτως συμφωνία για το ποιες σπουδές οδηγούν στην αρετή (καταρχήν δεν έχουν την ίδια ιδέα για την αρετή όλοι αυτοί που την τιμούν και επομένως είναι φυσικό να υποστηρίζουν διαφορετικές γνώμες ως προς την άσκησή της).

B1. Στη συγκεκριμένη ενότητα, ο Αριστοτέλης καταθέτει τους προβληματισμούς του σχετικά με την παιδεία της εποχής του, το περιεχόμενό της, τους στόχους της και τον τρόπο άσκησής του εκπαιδευτικού έργου («τίς δ' ἔσται ἡ παιδεία ... μὴ λανθάνειν»).

Ο φιλόσοφος έχει ήδη επισημάνει πως η παιδεία θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο νομοθετικής ρύθμισης, δηλ. πολιτειακής μέριμνας και φροντίδας («νομοθετητέον περί παιδείας») και πως θα πρέπει να παρέχεται με την ίδια μορφή σε όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες («κοινήν ποιητέον»). Αναφερόμενος στη στοχοθεσία του εκπαιδευτικού συστήματος, ο Αριστοτέλης θέτει προς διερεύνηση τα ακόλουθα ερωτήματα:

α) ποια γνωστικά αντικείμενα ενδείκνυνται τόσο για την ηθική προαγωγή του ατόμου όσο και για την εξασφάλιση μιας ανώτερης ποιότητας ζωής («οὐ γάρ ταυτά ... ἄριστον»).

β) το εκπαιδευτικό σύστημα θα πρέπει να μεριμνά πρωτίστως για τη διανοητική ανάπτυξη ή για την ηθική αρτίωση των πολιτών («πότερον πρὸς τὴν διάνοιαν ... τῆς ψυχῆς ἦθος»).

Κατὰ τον Αριστοτέλη, παρατηρείται σύγχυση στον προσανατολισμό της καθιερωμένης στην εποχή του εκπαίδευσης («ἐμποδῶν παιδεία»). Ο φιλόσοφος εκτιμά πως δεν υπάρχει ξεκάθαρη άποψη για το περιεχόμενο της διδασκίας ύλης, αφού οι στόχοι της παιδείας δεν έχουν οριοθετηθεί με σαφήνεια («ταραχώδης ἡ σκέψις»). Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι πρέπει να διδάσκονται:

α. εκείνα που είναι χρήσιμα για την πρακτική ζωή, δηλαδή οι βασικές γνώσεις (ανάγνωση και γραφή) και οι τεχνικές δεξιότητες που βοηθούν στην κάλυψη των καθημερινών βιοτικών αναγκών («τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον»)

β. εκείνα που συμβάλλουν στην ηθική προαγωγή των ατόμων και στη διάπλαση ενάρετων χαρακτήρων ικανών να λειτουργούν με τρόπο επωφελητή για το δημόσιο συμφέρον («τὰ τείνοντα πρὸς τὴν ἀρετὴν»).

γ. εκείνα που προάγουν τη γνώση και το στοχασμό, διευρύνοντας τους πνευματικούς ορίζοντες του ατόμου –όπως η φιλοσοφία και οι θετικές επιστήμες– αλλά που δε συμβάλλουν κατ' ανάγκη στην αντιμετώπιση των καθημερινών βιοτικών αναγκών («τὰ περιττά»).

Μπορείτε να δείτε και στο σχολικό βιβλίο σελ. 209 τα σχόλια: «οὔτε πρὸς ἀρετὴν οὔτε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον» και «τῆς ἐμποδῶν παιδείας»

B2. Ο Αριστοτέλης, στο τέλος της ενότητας, καταθέτει την προσωπική του άποψη για το εκπαιδευτικό ζήτημα. Αναγνωρίζει ότι από τα αναγκαία «πρὸς τὸν βίον» θα πρέπει να διδάσκονται μόνο τα «χρήσιμα», δηλαδή τα απολύτως απαραίτητα για την κάλυψη των βιοτικών αναγκών. Θέτει όμως έναν περιορισμό στην επιλογή τους: οι συγκεκριμένες δραστηριότητες να μη συγκαταλέγονται στην κατηγορία «τῶν ἀνελευθερίων ἔργων», που καθιστούν «βάνανυσον» δηλαδή τιποτένιο, ευτελὴ, εκείνον που τις ασκεί. Ως «ἀνελευθέριον ἔργον» οι αρχαίοι Ἕλληνες θεωρούσαν κάθε πρακτική ενασχόληση που δεν ἄρμοζε σε ελεύθερο ἄνθρωπο, γι' αυτό και την ανέθεταν σε δούλους. Μια τέτοιου είδους ενασχόληση ο Αριστοτέλης την αποκαλεί και «βάνανυσον», δίνοντας ταυτόχρονα τον ορισμό της συγκεκριμένης έννοιας: κάθε δραστηριότητα, τέχνη ή μάθηση που η άσκησή της λειτουργεί ανασταλικά στη σωματική και ηθικο-πνευματική ανάπτυξη του νέου ανθρώπου.

B3. Σύμφωνα με το Σταγειρίτη φιλόσοφο, θεωρείται επιτακτική ανάγκη να αποτελούν αρμοδιότητα του νομοθέτη τα ζητήματα της παιδείας. Η παιδεία πρέπει να τύχει κρατικής μέριμνας (όπως συμβαίνει και στο εκπαιδευτικό σύστημα της Σπάρτης) και να μην αφήνεται στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε συμπεριλαμβάνει τους προβληματισμούς του για την παιδεία στα «Πολιτικά» του.

Ο νομοθέτης πρέπει να έχει την πλήρη ευθύνη της διαμόρφωσης του εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε μέσω αυτού να πλάσει ελεύθερους και ηθικούς ανθρώπους, ικανούς να συμπεριφερθούν με δικαιοσύνη στο δημόσιο βίο. Άλλωστε, επισημαίνει ο Αριστοτέλης ότι «η δικαιοσύνη είναι συστατικό της πόλης». Κατά τη γνώμη του, «είναι αυτό που συγκροτεί την τάξη στην πολιτική κοινωνία». Σωστά εκπαιδευμένοι από την πολιτεία οι νέοι, θα μπορέσουν να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες με τις οποίες τους προίκισε η φύση προς την κατεύθυνση της ηθικής αρίστης. Γιατί, σύμφωνα με το φιλόσοφο, ο άνθρωπος γεννιέται εφοδιασμένος με «όπλα» που όμως μπορεί να

χρησιμοποιήσει λανθασμένα, αν δε διαθέτει ηθικές αρχές. Όπως λέει χαρακτηριστικά ο Αριστοτέλης, ο άνθρωπος μπορεί να γίνει «από όλα τα όντα το πιο ανόσιο και το πιο άγριο, το χειρότερο από όλα στις ερωτικές απολαύσεις και στις απολαύσεις του φαγητού», αν δε λάβει την κατάλληλη ηθική αγωγή.

B4. σχολικό βιβλίο σελ. 145-147: «Επιστροφή του Αριστοτέλη στην Αθήνα ... τα Ἠθικά Νικομάχεια»

B5.

Λανθάνειν: αλάθητος, λαθραίος
Μανθάνειν: ευμάθεια, μαθησιακός
Εἴληφε: λήψη, απολαβή
Διαφέρονται: φάρετρα, αυτόφωρο
Νομίζουν: νόμισμα, νόμισις

Γ1.

Και ο Αντισθένης είπε: «Πώς, λοιπόν, Σωκράτη, παρόλο που τέτοια αντίληψη έχεις σχηματίσει, δεν εκπαιδεύεις κι εσύ την Ξανθίππη, αλλά έχεις (συζείς με) γυναίκα (που είναι) η πιο δύστροπη από αυτές που υπάρχουν, και έχω την εντύπωση (ότι είναι η πιο δύστροπη) και από αυτές που έχουν υπάρξει και από αυτές που θα υπάρξουν;»

«Επειδή», είπε, «βλέπω ότι και αυτοί που επιθυμούν να γίνουν ικανοί ιππείς έχουν στην κυριότητά τους (κατέχουν) όχι τα πιο πειθαρχημένα αλλά τα πιο ατίθασα άλογα. Διότι θεωρούν ότι, αν έχουν τη δυνατότητα να κατέχουν τέτοιου είδους (ίππους), εύκολα βέβαια θα πιθασεύσουν και τους άλλους ίππους. Κι εγώ, λοιπόν, επειδή θέλω να συνευρίσκομαι και να συναναστρέφομαι με ανθρώπους, αυτήν (τη γυναίκα) έχω, διότι γνωρίζω καλά ότι, αν ανεχτώ αυτήν, εύκολα βέβαια θα συναναστρέφομαι με όλους ανεξαιρέτως τους άλλους ανθρώπους».

Γ2α.

Φάθι
ἐγνώκατε
ἑώρας
νομιοῦσι(ν)
κατάσχη

Γ2β.

ὕμιν
γύναι
θυμοειδές
ἵππῳ

άπάσης

Γ3α.

Γυναϊκή: Αντικείμενο στο «χρη»

Τῶν οὐσῶν: επιθετική μετοχή ως γενική διαιρετική από το επίθετο υπερθετικού βαθμού «χαλεπωτάτη»

Κτωμένους: κατηγορηματική μετοχή από το ρήμα αισθήσεως «ὄρω», συνημμένη στο αντικείμενο του ρήματος

Χρησθαι: τελικό απαρέμφατο ως αντικείμενο στη μετοχή «βουλόμενος»

Εὐ: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου από τη μετοχή «εἰδώς»

ἄπασιν: ομοιόπλιτος κατηγορηματικός προσδιορισμός στο «ἀνθρώποις»

Γ3β.

- Υπόθεση: ἦν δύνωνται – Απόδοση: (νομίζουσι) χρῆσεσθαι: εκφράζει προσδοκώμενο, εξαρτημένος υποθετικός λόγος (γιατί η απόδοση είναι ειδικό απαρέμφατο).

- Υπόθεση: εἰ ὑποίσω – Απόδοση: ὅτι...συνέσομαι : εξαρτημένος υποθετικός λόγος (γιατί η απόδοση είναι δευτερεύουσα ειδική πρόταση), που δηλώνει το πραγματικό με χροιά προσδοκώμενου.

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ